

Sp. 795. Tillaga til þingsályktunar [433. mál]
um friðarfræðslu.

Flm.: Guðrún Agnarsdóttir, Guðrún Helgadóttir, Jóhanna Sigurðardóttir,
Kristín Halldórsdóttir, Kristín S. Kvaran, Páll Pétursson,
Sigríður Dúna Kristmundsdóttir.

Alþingi ályktar að fela menntamálaráðherra að hefja undirbúning að frekari fræðslu um friðarmál á dagvistarheimilum, í grunnskólum og framhaldsskólum landsins. Markmið fræðslunnar verði að glæða skilning á mikilvægi friðar í samskiptum einstaklinga, hópa og þjóða.

Greinargerð.

Æ fleiri þjóðir hafa tekið upp friðarfræðslu í skólum sínum í anda samþykktar Sameinuðu þjóðanna um friðarfræðslu. Þessi samþykkt var gerð árið 1974 og eiga Íslendingar aðild að henni eins og aðrar Norðurlandþjóðir. Það er því full ástæða til þess að vekja athygli á því sem þegar hefur verið gert í þessum efnum, styðja það og efla þannig að kennurum sé gert kleift að sinna þessu verkefni svo sem þeim ber skylda til, en á markvissari hátt en áður.

Stöðugt fleiri einstaklingar gera sér grein fyrir því að sú leið ofbeldis, hernaðar og ógnarjafnvægis, sem þjóðir heimsins hafa farið til að ná fram vilja sínum og staðfesta mátt sinn, er óviðunandi. Tortímingargeta þeirra vopna, sem herveldin hafa nú yfir að ráða, er svo mikil að hún ógnar öllu lífi á jörðinni. Þó að oft hafi verið þörf er nú meiri nauðsyn en nokkru sinni fyrr að efla frið milli manna og þjóða.

Ein vænlegasta leið til friðar er að tryggja honum sess í hugum og atferli þeirra, sem erfa löndin, og efla hæfileika þeirra til þess að leysa deilur sínar á friðsamlegan hátt. „Þar sem stríð eiga upptök sín í hugum manna þá er það í mannshuganum sem við þurfum að treysta varnir friðarins“ (úr formála stofnskrár UNESCO).

Þegar á árinu 1947, í lok síðari heimsstyrjaldarinnar, hafði UNESCO, menningar- og fræðslustofnun Sameinuðu þjóðanna, frumkvæði að alþjóðlegri ráðstefnu til að leggja grundvöll að uppeldi sem aukið gæti skilning á milli þjóða. Ráðstefnan var grundvölluð á hugsjónum Þjóðabandalagsins og viðfangsefni hennar voru tillögur að alþjóðasamvinnu, gerðar af Albert Einstein, Thomasi Mann, Marie Curie og fleirum. Árangur þessarar ráðstefnu var m.a. gerð námsefnis fyrir skóla.

Þessar og aðrar seinni hugmyndir og samþykktir um friðaruppeldi fengu aukinn byr eftir aðalfund UNESCO í París árið 1974 þar sem samþykkt var að mæla með því að aðildarlöndin beittu sér fyrir fræðslu til eflingar skilnings þjóða á milli, samvinnu og friðar, svo og fræðslu um grundvallarmannréttindi. Þessi fræðsla skyldi ná til allra stiga og gerða uppeldis- og fræðslustofnana. Aðalfundinum lauk með svohljóðandi ályktun:

„Stríð og valdbeiting eru útilokuð á okkar tímum. Sérhver einstaklingur verður að læra að taka persónulega ábyrgð til að tryggja frið.“

Það er úr þessum jarðvegi sem viðleitni til friðaruppeldis á s.l. áratug er sprottin. Þann 1. júlí 1983 höfðu 1650 skólar í 81 þjóðlandi tekið þátt í samvinnuverkefni til að efla alþjóðlega samvinnu og frið (Associated School's Project in Education for International Cooperation and Peace, ASPRO). Þarna er um að ræða skóla allt frá forskólum til háskóla sem leggja sérstaka áherslu á fræðslu til að efla skilning og samvinnu við önnur lönd. Allir skólar geta tekið þátt í þessu verkefni. Bæði Bandaríkin og Sovétríkin eru aðilar að þessu samstarfi.

Á kvennaráðstefnunni, sem haldin var í Nairobi á s.l. sumri í tilefni af lokum kvennaáratugar Sameinuðu þjóðanna, var samþykkt viðamikil skýrsla um ýmis þau málefni sem talið er að muni leiða til góðs fyrir konur. Í þessari skýrslu eru a.m.k. 6 málsgreinar af 372 sem fjalla beinlínis um nauðsyn friðarfræðslu og nauðsyn þess að konur verði virkir aðilar að henni.

Sem dæmi má taka 255. málsgrein, þar segir:

„Friðarfræðslu ber að koma á fyrir alla þjóðfélagsþegna, einkum börn og unglinga. Gildi umburðarlyndis, jafnréttis milli kynþátta og kynja, virðingar og skilnings á öðrum og náungakærleika ber að þróa, hvetja og styrkja.“

Þessi skýrsla var svo borin upp í þriðju nefnd allsherjarþings Sameinuðu þjóðanna á s.l. hausti þar sem hún var nefnd framtíðaráætlun kvennaráðstefnunnar og var hún samþykkt þar án atkvæðagreiðslu.

Friðarfræðsla í skólum erlendis, t.d. í þeim löndum sem við höfum mest menningar- tengsl við, eins og á Norðurlöndum, í Bretlandi og Bandaríkjunum, er sjaldnast aðskilin námsgrein, en er öllu heldur aðlöguð sem ný vídd eða viðurkenning þess að í hverri námsgrein þurfum við stöðugt að standa frammi fyrir málefnum friðar og deilna. Það er nauðsynlegt að leggja áherslu á að friðarfræðsla er ekki hugsuð sem ný námsgrein sem skjóta þurfi inn í námsefnið á kostnað einhverrar annarrar námsgreinar. Markmiðið er miklu fremur að tryggja það að innan almennrar námsstefnu skóla sé skýr stefna um friðarfræðslu.

Segja má að enn sé ekki til nein alþjóðlega viðurkennd skilgreining á hugtakinu friðarfræðsla. Þær þjóðir, sem hafa tekið upp friðarfræðslu, hafa sjálfar skilgreint hugtakið í samræmi við þær samþykktir Sameinuðu þjóðanna sem þær styðja. Anatole Pikas, dósent í uppeldisfræði við Uppsalaháskóla, sem hefur stjórnað kennslu í friðaruppeldi við þá stofnun, gefur þessa skilgreiningu:

„Friðaruppeldi er að móta gerðir og viðhorf manna í þá veru að þau minnki hættu á stríði. Þessi áhrif mega ekki skerða þjóðernislega eða pólitíska vitund manna eða mannréttindi þeirra. Markmiðum friðaruppeldis er unnt að ná með auknum skilningi milli þjóða sem vígbúast af ótta hver við aðra. Mikilvægasta tæki friðaruppeldis er aukin þekking og hæfni til að leysa deilur með viðræðum deiluaðila á jafnréttisgrundvelli.“

Pikas skýrir skilgreiningu sína nánar:

„Viðleitni til aukinna gagnkvæmra friðarviðræðna milli ríkja og þjóða má ekki stefna pólitískri og þjóðernislegri vitund manna í hættu. Þetta þýðir að friðaruppeldi í einu landi má ekki hafa það að markmiði að breyta þjóðfélagsskipun annars lands.“

Stefanie Duczek hefur skilgreint markmið friðarfræðslu á eftirfarandi hátt:

„Friðarfræðsla leitast við að dýpka vitund, vitneskju og skilning á deilum milli einstaklinga, innan þjóðfélags og milli þjóða. Hún rannsakar deilur og orsakir þess að deilur leiða til átaka eða ofbeldis en þessar orsakir eru samofnar skynjunum, verðmætumati og viðhorfum einstaklinga. Enn fremur má finna orsakirnar í félagslegri, stjórnmálalegri og efnahagslegri gerð þjóðfélagsins. Friðarfræðsla hvetur til þess að leita annarra leiða sem fela í sér lausnir á deilum án ofbeldis, og hvetur jafnframt til aukins þroska þeirra hæfileika sem nauðsynlegir eru til að beita slíkum lausnum.“

Markmið friðarfræðslu er því skv. framangreindum skilgreiningum að skilja þýðingu og hlutverk friðar og rækta hæfileika til að leita friðar í samskiptum einstaklinga, hópa og þjóða; að glæða ábyrgðartilfinningu fyrir eigin ákvörðunum og gerðum, að þroska skilning á því hve einstaklingar, hópar og þjóðir eru háð hvert öðru; að skilja eðli og orsakir deilna og athuga, skilja, meta og nýta aðferðir til að leysa deilur; að þekkja ýmsa líffræðilega og félagslega þætti sem hafa áhrif á mannlega hegðun; að rækta skilning á réttlæti og velferð meðal einstaklinga og þjóðfélaga; að glæða virðingu og ábyrgðartilfinningu einstaklinga fyrir frelsi einstaklingsins og mannréttindum, menningarlegum fjölbreytileika, umhverfinu, samvinnu, bæði innan bekkjarins og utan, hugsun sem skírskotar til viðmiðunar við heiminn, þjóðareiningu, bæjarsamfélag eða smærri hópa; að þróa sjálfsvitund, skilning á öðrum og þá hæfileika sem nauðsynlegir eru til að gera einstaklingum kleift að taka virkan þátt í að mynda réttlát og friðsamleg tengsl við aðra; að þróa kennsluáferðir sem byggjast á samvinnu og hlutdeild í samræmi við það sem að framan greinir.

Það námsefni, sem notað hefur verið til friðarfræðslu, er ýmist útbúið af UNESCO eða í viðkomandi löndum eða skólum. Nauðsynlegt er að byrja nú þegar að útbúa og velja viðeigandi námsefni sem nota mætti við friðarfræðslu hérlendis. Má í því sambandi vísa til úrvals námsefnis frá UNESCO og eins hjá nágrannaþjóðum okkar. Eðlilegt er að þetta verði í tengslum við þá námsefnisgerð og það þróunarstarf í skólum sem nú er unnið að. Markmið friðarfræðslu falla mjög vel að þeim markmiðum sem lýst er í aðalnámskrá grunnskóla.

Í aðalnámskrá grunnskóla í samfélagsfræðum stendur:

„Í samfélagsfræði er m.a. stefnt að því að nemendur

- séu færir um að setja sig í annarra spor og geti þannig gert sér grein fyrir eigin viðhorfum og annarra þótt þau séu ólík,
- geri sér grein fyrir eigin gildismati og annarra,
- viðurkenni ólík sjónarmið og rétt hvers manns til að hafa sjálfstæða skoðun,
- hafi áhuga á að kynnast vandamálum í samskiptum manna og leita lausna á þeim,
- viðurkenni gildi samstarfs og nauðsyn samhjálpur í samskiptum manna,
- öðlast það viðhorf að þeir þurfi stöðugt að afla sér nýrrar þekkingar og skoða hana gagnrýnum augum.“

Um framkvæmd friðarfræðslu gilda sömu lögmál og um annað nám. Það verður að sníða eftir getu og aldri og vera í samræmi við skilning og þroskastig barnsins eða unglingsins.

Meginkennsluáferð í friðarfræðslu, einkum hjá yngri börnum, er að beina huga barnsins að því að skilja eigin viðbrögð og samskipti við aðra. Barninu er kennt að kljást við eigin vandamál, eðlileg ágreiningsmál og deilur sem koma upp í nánasta umhverfi. Þegar

barnið skilur orsakir og mögulegt ferli eigin deilna við aðra getur það smám saman, eftir því sem það eldist, yfirfært þennan skilning á nærtækum dæmum yfir á fjarlægari ágreiningsmál, bæði innan eigin þjóðfélags og milli þjóða. Jafnframt er lögð áhersla á að rækta hæfileika barna til þess að leysa ágreining og deilur sín á milli á friðsamlegan hátt, án ofbeldis.

Auðvitað mundu kennarar og aðrir þeir, sem að námsefnisgerð standa héraendis, sjá um að vinna það námsefni sem best þætti henta íslenskum aðstæðum í samræmi við viðurkennd markmið fræðslunnar. Erlendis hefur þessi fræðsla oft verið í nánnum tengslum við kirkjur, enda á siðfræði og friðarboðskapur kristinnar trúar samleið með markmiðum og viðleitni friðarfræðslunnar. Foreldrar hafa einnig tengst þessari fræðslu og hún er kjörinn vettvangur til að auka tengsl fjölskyldu og skóla.